

EVROPSKÁ KOMISE

V Bruselu dne 17.7.2012
SWD(2012) 221 final

PRACOVNÍ DOKUMENT ÚTVARŮ KOMISE

SOUHRN POSOUZENÍ DOPADŮ

Průvodní dokument k

**DOPORUČENÍ O PŘÍSTUPU K VĚDECKÝM INFORMACÍM A JEJICH
UCHOVÁVÁNÍ**

{C(2012) 4890 final}
{SWD(2012) 222 final}

OBSAH

1.	Oblast působnosti a souvislosti	2
1.1.	Oblast působnosti	2
1.2.	Souvislosti	2
2.	Vymezení problému	3
3.	Důvody pro opatření EU, přidaná hodnota EU a subsidiarita.....	4
4.	Cíle politiky.....	4
5.	Možnosti politiky	5
6.	Porovnání možností politiky a dopady.....	6
7.	Sledování a hodnocení	7

1. OBLAST PŮSOBNOSTI A SOUVISLOSTI

1.1. Oblast působnosti

Toto posouzení dopadů zkoumá, zda je s ohledem na současný vývoj v systému vědeckých publikací třeba na úrovni EU činit další kroky, aby se zlepšila účinnost výzkumu a podpořila inovativní Unie zaujímající na světové úrovni vedoucí místo v oblasti vědy. Posouzení dopadů zkoumá možnosti politiky týkající se dalších opatření EU, která by zlepšila přístup k vědeckým informacím a jejich uchovávání v digitálním věku, a zejména dopad doporučení Komise členským státům na toto téma.

1.2. Souvislosti

Znalosti a inovace přinášejí konkurenční výhodu, jak se zdůrazňuje ve sdělení o strategii Evropa 2020¹. Strukturálně slabý růst v Evropě lze řešit vytvořením optimálních podmínek pro inovace. Aby se Evropa stávala stále konkurenceschopnější znalostní ekonomikou, musí zlepšit nejen produkci znalostí, ale také šíření a sdílení vědeckých výsledků z výzkumu financovaného z veřejných prostředků.

S příchodem digitálního věku objevuje vědecká komunita větší možnosti elektronického šíření výsledků výzkumu. Jednou z těchto možností je otevřený přístup. Otevřený přístup umožňuje poskytování bezplatného internetového přístupu ke znalostem v podobě vědeckých publikací, údajů, monografií a souvisejících materiálů a jejich opakované využívání.

Vývoj politiky Komise týkající se přístupu k vědeckým informacím a jejich uchovávání v digitálním věku je založen na vývoji politiky počínajícím v únoru 2007 sdělením Komise² o vědeckých informacích v digitálním věku. V listopadu 2007 pak následovaly závěry Rady³, které zahrnovaly soubor opatření, jež měly podniknout členské státy. Vyzvaly Komisi, aby experimentovala s otevřeným přístupem k vědeckým publikacím, které jsou výsledkem projektů financovaných rámcovými programy EU pro oblast výzkumu, a vedly k pilotnímu programu otevřeného přístupu, který byl součástí sedmého rámcového programu zahájeného v srpnu 2008.

V březnu 2009 bylo přijato sdělení o infrastrukturách IKT pro elektronickou vědu⁴. V prosinci 2009 následovaly závěry Rady⁵, které vyzvaly členské státy a Komisi, aby pokračovaly v rozšiřování přístupu a zajistily soudržné pojetí přístupu k údajům a jejich správy.

V roce 2010 přijala Komise stěžejní iniciativy strategie Evropa 2020 Unie inovací⁶ a Digitální agenda pro Evropu⁷. Obě sdělení uvádějí otevřený přístup jako prostředek dosažení cílů strategie Evropa 2020. Oznamují, že otevřený přístup se rozšíří na výsledky výzkumu financovaného z veřejných prostředků, a zejména jako obecné pravidlo pro projekty financované rámcovými programy EU pro oblast výzkumu. Dne 30. listopadu 2011 přijala

¹ http://europa.eu/press_room/pdf/complet_en_barroso__007_-_europe_2020_-_en_version.pdf.

² <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0056:FIN:CS:PDF>.

³ http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/intm/97236.pdf.

⁴ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0108:FIN:CS:PDF>.

⁵ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/intm/111732.pdf.

⁶ http://ec.europa.eu/research/innovation-union/pdf/innovation-union-communication_en.pdf.

⁷ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0245:FIN:CS:PDF>.

Komise návrh programu Horizont 2020⁸. Ten od roku 2014 sloučí financování evropského výzkumu a inovací do jednotného rámce. Navrhuje se, aby se otevřený přístup stal základní zásadou šíření výsledků výzkumu.

Další strategickou politickou otázkou je vytvoření a provádění Evropského výzkumného prostoru (dále jen „EVP“). EVP zahrnuje veškeré evropské činnosti, programy a politiky v oblasti výzkumu a vývoje, které mají nadnárodní rozměr. Cílem je poskytnout přístup do celoevropského otevřeného prostoru pro znalosti a technologie, v němž se plně využijí nadnárodní synergie a komplementarity. V tomto ohledu jsou otázky týkající se přístupu k vědeckým informacím a jejich uchování obzvláště významné.

Vycházejíc z těchto politik přijme Komise nové sdělení „Cesta za lepším přístupem k vědeckým informacím – Jak zvýšit přínosy veřejných investic do výzkumu“. Toto sdělení shrne vývoj od roku 2007 a poukáže na oblasti, v nichž by měly členské státy a Komise podniknout další kroky. Společně s ním bude přijato doporučení členským státům, které navrhne konkrétní opatření v oblasti přístupu k vědeckým informacím a jejich uchování.

2. VYMEZENÍ PROBLÉMU

Systém šíření vědeckých poznatků čelí řadě problémů, které mu brání dosáhnout požadovaného výsledku politiky, tj. nabídnout výzkumným pracovníkům v rámci EVP integrovaný systém postupů a infrastruktur, který umožní snadný, otevřený přístup k výsledkům výzkumu a jejich používání a opakované využívání. K těmto problémům se řadí:

a) Nedokonalý přístup k publikacím z vědeckého výzkumu

Ceny předplatného u časopisů rostly a i nadále rostou nad úroveň inflace, čímž vystavují knihovny tlaku a ztěžují hodnocení výsledků výzkumu financovaného z veřejných prostředků.

Přístup k obsahu odborných časopisů a příležitosti používat a opakovaně využívat vědecké informace jsou pro výzkumné pracovníky, průmyslovou sféru (zejména malé a střední podniky) i širokou veřejnost nadále omezené.

Vědecká komunita již řadu let žádá otevřený přístup k výsledkům výzkumu financovaného z veřejných prostředků, obzvláště k recenzovaným publikacím. Otevřený přístup k vědeckým publikacím je dvojího druhu:

- Náklady na vydání článku hradí předem autoři (v praxi příslušné financující subjekty či univerzity) a nikoli čtenáři formou předplatného, takže takový článek je pak okamžitě bezplatně dostupný všem (tzv. Gold Open Access).
- Text recenzovaných publikací se archivuje v úložišti a může být bezplatně zpřístupněn všem, obvykle po určitém období embarga, které umožní vydavateli odborných textů pokrýt náklady a zajistí návratnost investice (tzv. Green Open Access).

b) Nedokonalý přístup k vědeckým údajům

⁸ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0808:FIN:cs:PDF>.

V současné době nejsou údaje z výzkumu financovaného z veřejných prostředků systematicky poskytovány k tomu, aby se na jejich základě mohlo dále pracovat.

Problém spočívá zčásti v tom, že v různých stádiích výzkumu se vytváří množství různých druhů a kategorií údajů. Chybí rovněž odměny v kariérním postupu a/nebo uznání plynoucí ze sdílení údajů. Dále také zatím neexistují infrastruktury, kde by výzkumní pracovníci mohli údaje spolehlivě vyhledávat, získávat k nim přístup, používat je a opakovaně je využívat.

- c) Rostoucí příliv vědeckých údajů, který si žádá dlouhodobé uchovávání vědeckých informací

Nástup materiálů vytvořených přímo v digitální podobě a tvorba ohromného množství údajů vyvolaly nové obtíže u dlouhodobého uchovávání vědeckých informací. Uchovávání údajů se věnuje jen velmi málo organizací financujících výzkum a akademických institucí. Chybí k tomu patřičné modely financování a organizace. Vydavatelé sice v minulosti vyvíjeli snahu o digitalizaci, avšak dlouhodobé uchovávání vědeckých informací by mělo být veřejným úkolem. Není možné, aby jejich uchovávání záviselo na životním cyklu obchodního podniku⁹. Mezi zúčastněné strany patří výzkumní pracovníci, podniky (včetně malých a středních), vydavatelé odborných textů (ziskové i neziskové povahy), orgány státní správy (na celostátní i regionální úrovni), akademické instituce (včetně knihoven) i občané.

3. DŮVODY PRO OPATŘENÍ EU, PŘIDANÁ HODNOTA EU A SUBSIDIARITA

Politická opatření v oblasti vědeckých informací jsou z podstaty přeshraniční a mezinárodní, neboť věda představuje celosvětové úsilí. Ve všech členských státech existují iniciativy, které mají usnadnit a umožnit širší přístup k vědeckým informacím a jejich uchovávání, avšak intenzita a zaměření těchto iniciativ nemusí být stejné a jistá roztržitost panuje i uvnitř jednotlivých zemí¹⁰. Množství iniciativ vedlo k překrývání politik týkajících se evropských výzkumných pracovníků, investorů i občanů. Komise od roku 2007 napomáhá členským státům a podporuje je, aby si průběžně vyměňovaly informace a navzájem spolupracovaly.

Rozvoj elektronických infrastruktur postupuje nevyrovnaným tempem.

Je třeba sladit politiky týkající se výstupů výzkumu s jinými oblastmi politik, které se dotýkají uskutečnění EVP a širších cílů EU v oblasti hospodářského rozvoje. Tento druh koordinace leze efektivně provádět pouze na úrovni EU.

Významný podíl financování z veřejných prostředků ve výzkumu a vývoji (35 % investic) dává veřejnému sektoru značnou váhu při rozhodování, jak by se jejich výsledky měly šířit, aby se podpořil hospodářský růst a dosáhlo se všeobecného společenského prospěchu.

4. CÍLE POLITIKY

Upřednostňovaná možnost politiky by měla mít tyto obecné, specifické a operativní cíle:

⁹ Viz výsledky projektu PARSE.Insight.

¹⁰ Viz dokument Evropské komise (2011), „National Open Access and Preservation Policies in Europe. Analysis of a questionnaire to the European Research Area Committee.“ (Vnitrostátní politiky otevřeného přístupu a uchovávání v Evropě. Analýza dotazníku pro Výbor pro Evropský výzkumný prostor.) na adrese http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/open-access-report-2011_en.pdf.

Obecný cíl:

- poskytovat lepší podporu pro inovace a přispívat k hospodářskému růstu zlepšením podmínek přístupu k vědeckým informacím, jejich používání a opakovaného využívání a umožněním rozvoje EVP.

Specifické cíle:

- umožnit bezplatný otevřený internetový přístup k vědeckým publikacím, a to v co největší míře a co nejdříve;
- umožnit bezplatný otevřený internetový přístup k výzkumným údajům;
- uchovávat vědecké informace pro příští generace;
- poskytovat přístup k vědeckým informacím ze všech členských států.

Operativní cíle:

- podněcovat členské státy v provádění politik otevřeného přístupu k vědeckým publikacím, které zvýší počet otevřeně přístupných publikací, které vznikly v rámci výzkumu financovaného z veřejných prostředků, zvýší počet pověření k otevřenému přístupu alepší podmínky financování pro Gold Open Access;
- podněcovat členské státy k provádění politik otevřeného přístupu k údajům, které vyžadují ukládání výzkumných údajů, které vznikly v rámci výzkumu financovaného z veřejných prostředků, do elektronických infrastruktur, a podporovat zakládání a udržování digitálních elektronických infrastruktur;
- podporovat zakládání a udržování digitálních elektronických infrastruktur za účelem uchování vědeckých informací a prosazovat účinné systémy ukládání vědeckých informací vytvořených přímo v digitální podobě;
- zajistit plnou interoperabilitu elektronických infrastruktur uvnitř EU i mimo ni, prosazovat federovaný přístup k vědeckému obsahu a prosazovat koordinaci politik, výměnu osvědčených postupů a dialog zúčastněných stran na evropské úrovni.

5. MOŽNOSTI POLITIKY

Ve zprávě jsou rozpracovány a podrobně zhodnoceny tyto možnosti politiky.

1) Ukončení stávajících opatření EU

Tato možnost by znamenala zrušit všechna „měkká“ opatření včetně veškerých prováděcích opatření momentálně obsažených v závěrech Rady o vědeckých informacích v digitálním věku. EU by problémy neřešila a přestala by podporovat postup rozšiřování přístupu k vědeckým informacím prostřednictvím financování či spolufinancování infrastruktur, projektů a tvorby politik.

2) Žádná změna politiky (základní scénář)

U této možnosti by současný přístup zůstal beze změny. Přístup k vědeckým informacím a jejich uchovávání by nadále vycházely ze stávajících právních rámců, pokud existují, a politiky by nadále závisely na vnitrostátních iniciativách, které jsou s těmito politikami v rozporu.

3) Provádění politického rámce v podobě právně nevynutitelných předpisů

U této možnosti by se vymezil politický rámec, jehož provádění by se navrhlo v doporučení členským státům, k němuž by se připojilo sdělení Komise. Tento politický rámec by pomohl členským státům vytvářet a provádět politiky týkající se přístupu k vědeckým informacím (vědeckým článkům a výzkumným údajům) a jejich uchovávání. Stanovil by specifické cíle a rozhodnutí o tom, která politika je pro daný členský stát a akademickou disciplínu nejvhodnější, by ponechal na příslušných činitelích ve členských státech. Pokud bude zvolena možnost autoarchivace (Green Open Access), období embarga by nemělo přesáhnout u společenských a humanitních věd dvanáct měsíců a u všech ostatních oborů šest měsíců. Delší období embarga u společenských a humanitních věd se vysvětluje delším časem, který uběhne mezi zveřejněním publikací z tohoto oboru a 50 % jejich citací (tzv. half-life), ve srovnání s publikacemi z oblasti exaktních věd, techniky a lékařství. Vyzýval by k umožnění otevřeného přístupu k publikacím i výzkumným údajům a k vytvoření digitálních elektronických infrastruktur (úložišť), pokud již neexistují, a k používání elektronických infrastruktur za účelem uchovávání. Navrhl by, aby se vycházelo z existujících příkladů osvědčených postupů.

4) Provádění politického rámce v podobě sblížení právních předpisů

Ustanovení čl. 182 odst. 5 Smlouvy o fungování Evropské unie stanoví právní základ pro opatření nutná k provádění EVP včetně sblížení právních předpisů prostřednictvím směrnice. V rámci této možnosti by se cíle stanovené politickým rámcem prováděly prostřednictvím směrnice.

6. POROVNÁNÍ MOŽNOSTÍ POLITIKY A DOPADY

Možnost 1:

Ukončení stávajících opatření EU by vedlo k rostoucím rozdílům mezi členskými státy. Některé by pokročily směrem k otevřenému přístupu a užívaly by výhod plynoucích z otevřenějšího prostředí pro vědecký výzkum. Jiným by se nedostávalo vedení a nemohly by využít financování infrastruktur na úrovni EU. Takto rozdílný vývoj by měl nepříznivý dopad na výzkumné pracovníky i na veřejné rozpočty, zejména univerzitní knihovny, které musejí čelit rostoucím cenám pořizování vědeckých výstupů. V oblasti dlouhodobého uchovávání vědeckých informací by nedošlo k žádnému pokroku.

Možnost 2:

Beze změny politiky by se současné rozdíly mezi členskými státy nezměnily. Dalo by se očekávat určité sblížení v souvislosti se závěry Rady z roku 2007, avšak bylo by pomalejší a nebralo by v úvahu vývoj v oblasti vědeckých informací, k němuž od té doby došlo. Financování pro infrastruktury a projekty by sice bylo dostupné, ale omezovalo by se na

experimentální projekty. Ke zlepšení současného stavu by nedošlo. Vliv na zúčastněné strany by byl podobný jako v případě ukončení opatření EU.

Možnost 3:

Očekává se, že provádění politického rámce v podobě právně nevynutitelných předpisů zlepší přístup k vědeckým informacím bez ohledu na to, jak jej budou členské státy provádět. Poskytnutí otevřeného přístupu k vědeckým publikacím má potenciál přinést celkové výhody v podobě návratnosti investic do výzkumu a vývoje a rovněž přinést úspory vládám i organizacím financujícím výzkum, přičemž bude zároveň existovat udržitelný systém šíření vědeckých publikací ve střednědobém a dlouhodobém horizontu. Uvedené úspory závisejí na způsobu zajištění otevřeného přístupu. Na způsobu zajištění otevřeného přístupu závisejí rovněž přesné dopady a rizika otevření přístupu k publikacím.

Dopady vztahující se k širšímu přístupu k výzkumným údajům a uchovávání publikací i údajů by byly nejcitelnější na úrovni vlád a/nebo organizací financujících výzkum, které by musely financovat další úsilí. Pravděpodobně by se dosáhlo výhod z rozsahu, neboť elektronické infrastruktury potřebné k zajištění přístupu typu Green Open Access lze zároveň využít k poskytování lepšího přístupu k údajům a za účelem uchovávání.

S ohledem na nezávaznou povahu doporučení lze očekávat, že některé cíle by byly splněny pouze částečně.

Možnost 4:

Jelikož politická opatření u možnosti s právně nevynutitelnými předpisy by byla tatáž jako u možnosti sblížení právních předpisů, očekává se, že by měly v zásadě podobný dopad. Tato možnost se liší v tom, že praktická realizace politik by trvala podstatně déle, protože vyžaduje legislativní proces a fázi provádění na úrovni členských států. Tím by se mohly výsledky této možnosti politiky oddálit.

Ze srovnání různých možností politiky vyplývá, že **možnost 3** představuje nejvyváženější poměr možností poskytování širšího a rychlejšího přístupu k vědeckým informacím s přihlédnutím k tomu, jak se v uplynulých staletích proměnila věda a vědecké publikování. Poskytla by jistou volnost umožňující členským státům zohlednit svá vnitrostátní specifika a všem zúčastněným stranám provést různá vylepšení. Aby se vyrovnal ze své podstaty nezávazný charakter doporučení členským státům, mělo by se stanovit podrobné sledování Komisí.

7. SLEDOVÁNÍ A HODNOCENÍ

Klíčové ukazatele pokroku směrem k dosažení vymezených cílů se budou hodnotit v kontextu rámce EVP pomocí pravidelných zpráv členských států o opatřeních, která v reakci na doporučení učinily.